

LLIBRE D'ÒBITS DE SANT MAGÍ DE L'ARXIU DIOCESÀ DE TARRAGONA (S XVII-XVIII)

Enterraments, coques, dos mil pobres i un buscador de bruixes a Sant Magí.

Montse Rumbau

(Publicat a Tribusdelasegarra.cat)

A St. Magí, el 1604, hi trobem un perseguidor de bruixes: “*Joan Pau Pla, natural d’Hostalric, ferrer ... Comissionat del St. Tribunal de la Inquisició per capturar Bruixes*”.

Sobta trobar a St. Magí un home que el que vol és “capturar bruixes”. No era religiós, era ferrer, natural d’Hostalric i casat a Castelló d’Empúries. Quin motiu havia de tenir aquest Joan Pau, tenint un ofici, per dedicar-se a “caçar” unes dones que l’únic que feien era ajudar amb els seus remeis a mitigar i suportar el dolor i les malalties dels seus veïns? En el llibre dels Òbits consta que aquest Joan Pau Pla va morir a l’Hospital de St. Magí l’11 d’octubre de 1604. La seva mort devia interrompre, per sort, la seva malèvola missió.

Potser algú li havia parlat d’aquesta serra de la Brufaganya, del seu aïllament, la seva mala comunicació i la seva vegetació abundant i densa, amb uns veïns que vivien de la terra i del bosc, i on les dones coneixien els remeis

casolans basats en el que tenien més a mà, les herbes, les arrels i les serps, coneixements ancestrals que s’anaven transmetent de generació en generació i que es remunten en la foscor del temps. L’aïllament de la zona, devia fer sospitar al tal Joan Pau que per aquestes terres hi trobaria bruixes.

La Inquisició va perseguir, sobretot el segle XVI, aquestes dones que eren coneixedores d’aquesta saviesa ancestral. Moltes d’elles, sobretot al país Basc i també a Catalunya, van ser acusades de bruixeria i condemnades a mort. De ben segur que la Inquisició recompensava, d’una manera o altra, els delators, com ara aquest Joan Pau.

Els veïns s’enterren prop del Sant, els de fora, al cementiri nou.

A St. Magí hi ha un cementiri, seguint el camí que baixa directe a les Fonts. Al cap d’una estona de baixar, a la dreta, hi ha una gran esplanada, i al fons hi ha el cementiri. Però aquest cementiri no és el que hi havia antigament.

La primera vegada que en el llibre dels Òbits anomenen el “nou cementiri”, és el 1616. El llibre comença el 1610, i per tant, no sabem quan es va fer, ni què se’n va fer de l’anterior.

Però als veïns no els devia agradar ser enterrats en aquest cementiri, ja que seguien sent sepultats a l’església: a l’entrada, al porxo, al portal, en algunes capelles, com la del Roser i la de St. Cristòfol, al peu “del caragol” que puja al cor, tocant a la pica de l’aigua beneïta, sota el faristol on hi havia el llibre dels Miracles, vora la botiga de les candeles i creus que devia estar a tocar de l’església, sota la seva finestra, davant la seva porta, al pati ... En definitiva, el més a prop possible de la tomba del Sant, que estava dins l’església.

I on era el Nou cementiri? En algun moment se’ns diu que era davant de l’església. Però era a prop, o una mica allunyat? No ho sabem. Potser el van construir els monjos els primers anys de ser-hi (recordem que van arribar el 1603), per posar una mica d’ordre a tot el desgavell que hi van trobar? Podria ser.

Quan parlen del fossar o cementiri, surt la torre. Alguns enterraments de pobres, són sepultats “vora la paret de la torre”, “prop la torre de dita parròquia”. Actualment no hi ha cap torre prop de l’església, ni on ara hi ha el pati d’entrada. Però, si mirem alguna fotografia antiga, sí que sembla que n’hi havia hagut una a l’angle tocant al camí que baixa a les fonts. Aquesta possible torre s’hauria transformat en una de les dependències dels monjos, ara desaparegudes.

Els cementiris, antigament, estaven

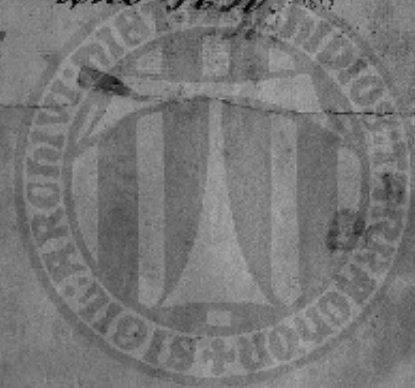
sempre al costat de les esglésies, com el de Sta. Coloma que estava a la plaça de l’església. A les ciutats grans, cada església parroquial tenia el seu cementiri al costat.

A Barcelona, el Fossar de les Moreres era on hi havia el fossar de Sta. Maria del Mar, a la plaça de St. Josep Oriol, hi havia el de l’església del Pi, i així d’altres. Quan el segle XVIII, la població va augmentar molt, gràcies a l’aturada de la pesta, aquests cementiris van quedar petits. El bisbe va fer construir el Cementiri Nou el 1775, a la zona del poble Nou, al·legant raons higièniques. Però cap veí volia ser-hi enterrat, continuaven fent servir els fossars de tota la vida, on les famílies hi tenien els seus avantpassats. Al Cementiri Nou, tan sols s’hi enterraven els soldats, els estrangers, els vagabunds, els passavolants i els qui no tenien a ningú a Barcelona. El 1821, hi hagué una epidèmia de febre groga a la ciutat, i va ser quan es van tancar tots els fossars de les esglésies. A partir d’aquest moment, el “Cementiri Nou” es va convertir en el cementiri de la ciutat.

Barcelona havia tingut, des de l’època medieval, un cementiri fora muralles on s’hi enterraven els que morien d’una epidèmia. El cementiri era en el Convent de Jesús, que estava fora muralles, al camí de Gràcia, més o menys a l’actual Passeig de Gràcia-Aragó.

A St. Magí tenim un exemple de quan s’enterraven als afores de les poblacions en temps d’epidèmies. El 1672, el capellà Llorenç Mallendrich, fill de St. Magí, estava enterrat als afores

Libro 1.º de Matrimonios
de la Parroquia del Glo-
rioso máster S. Magin.
Año 1610.

de la Llacuna:

“morí l'any de la pesta ... estigué en espècie de dipòsit en un marge del terme de la Llacuna, qui puja al castell de Vilademàger, des de que morí”.

Els frares de St. Magí van anar a buscar les seves restes i les portaren a St. Magí, on foren sepultades *“en la sepultura dels Religiosos que està dins la Capella de N.P. St. Domingo”.*

Quatre famílies es fan una sepultura a l'església

Són:

Macià Berenguer, masover de Rocamora,

Onofre Beumala, masover de la casetta,

Magí Segura, ermità de Nostra Sra. de la Salut, Francisco Domènech, del terme de Sta. Perpètua.

Tots quatre de St. Magí, o de ben a prop, com el Francisco Domènech. La sepultura és al mig de l'església. I en ella s'hi poden enterrar tots els membres de cada una de les famílies, també les generacions futures, encara que alguns d'aquests visquin fora del terme de St. Magí, i també els mossos, els criats i les criades de cada casa.

Tots tenen els mateixos drets, menys el Francisco Domènech de Sta. Perpètua -que no sabem si era del poble o d'una masia-, els seus treballadors: els mossos, criats i criades, no podran ser-hi enterrats, perquè aquests *“se deuen reputar forasters”.*

Les normes les van establir les quatre famílies el 1750, reunides en una cel·la del Convent.

Els drets de tots ells van units a les famílies. No a les cases que habiten. Així, si una de les famílies deixa la casa on viuen, els que hi vindran no tindran cap dret de ser enterrats en aquesta sepultura.

Tot molt restrictiu, només per a les famílies. Però, els diners són els diners, de manera que hi ha alguna concessió: i aquesta és pels forasters. Si aquests moren a St. Magí i els familiars desitgen que siguin enterrats en aquesta tomba, ho podran fer sempre que paguin tres lliures barceloneses, diners que seran per a les quatre famílies per compensar les despeses fetes per la sepultura.

Els documents i els albat

Els documents poden semblar freds i impersonals, i com que el que s'hi explica està tan lluny de la realitat present, sembla que no hagin d'afectar en res. Però no és cert, el que s'hi explica són dades que afecten unes persones concretes, persones que han estimat, que han viscut alegries, també penes i desgràcies, i molt dolor. I ho perceps entre les paraules escrites de fa molts anys.

Unes de les paraules que no resulta indiferent és la paraula *albat*, o com ho escrivien abans, *Albát*.

Els albat són els nens que es moren abans dels set anys. I quan es moren, les campanes no toquen a morts, sinó que toquen a festa:

“se repiquen les dos campanes juntes ab modo alegre, com s'acostuma per los bateigs, o per alguna festivitat.

Però si ha complert los set anys d'edat, encara que s'enterrin com Albát,

A. T. V. — 915 - Santuario de SAN MAGIN DE LA BRUFAGAÑA
Vista general

se toca les dos campanes juntes ab modo trist ... sens bogarles (bongar, brandar), per ser esto reservat per los Obits (per les altres morts)”.

Sempre s'especifica en els documents si l'albat és un minyó o una minyona.

Els albats a St. Magí són, normalment, els fills dels que viuen a St. Magí. Els que anaven a buscar aigua, a pregar al sant o a passar-hi uns dies, no devien portar nens petits, encara que, com veurem, alguns sí que els portaven.

La mortalitat infantil

La mortalitat infantil era tremenda en aquells anys –segles XVII-XVIII-, on la medicina tenia molt poc a fer i els metges, a la serra de la Brufaganya, eren lluny i massa cars per aquells pagesos. Si la mortalitat infantil era brutal, també era molt alta entre els que aconseguien arribar a adults. Alguns arribaven als 80

anys, aquests, però, eren molt pocs. Els més grans acostumaven a arribar als 60, 60 i escaig.

En algunes famílies de St. Magí, la mortalitat infantil va fer estralls:

Els Esplugues i els Berenguer, dues famílies que viuen a la casa o masia de Rocamora, “*dita del batlle*”:

A l'Isidre Esplugues i a la Maria, el 1721, se'ls mor la M. Rosa, té un any i mig. Al cap de quatre anys, mor el pare, l'Isidre.

A l'Isidre Berenguer i a la Maria, se'ls mor, el 1725, la Teresa, amb 6 anys. I al cap de tres anys, la Quitèria.

En 7 anys, tres nenes de Rocamora mortes, la M. Rosa, la Teresa i la Quitèria, dues d'elles germanes, i les tres vivint a la casa o masia de Rocamora.

A la mateixa casa Rocamora, al Josep

Berenguer i l'Antònia, se'ls mor el 1772, el Magí, amb tan sols un mes de vida. El 1776, se'ls mor un altre fill l'endemà mateix de néixer, no té ni nom. El 1789, se'ls mor la Maria, d'un any, i el 1789, la Josepa, de 15 anys. En 17 anys, quatre fills.

Aquesta casa o masia de Rocamora, és la de l'entrada del poble, una de molt gran, amb una altra al costat, són les cases on van anar a viure els Segura cap al 1915, i que en van marxar a mitjans dels anys 60.

La família de St. Magí a qui se'ls va morir més fills, van ser els Albét: l'Isidro Albét i la Magina Pujador. Se'ls van morir set fills. Terrible.

La Maria de Tarragona

A la Maria Paris de Tarragona se li moren dues filles a St. Magí, una al març de 1641, l'altra, al maig. Les dues són albat, per tant no tenen més de set anys. La Maria potser estava passant uns dies a l'hostatgeria del santuari, i el que devia ser uns dies de pregària i d'esbarjo, es van convertir en un malson, en perdre les dues filles en dos mesos. Per tornar-se boig.

En aquests documents, no s'especifica de què moren els nens, ni les persones grans, tan sols en comptades ocasions. En una d'elles se'ns diu que la Maria Bover, casada amb el Bernat Casellas, mor de part, l'enterren al fossar, amb el seu filllet al seu costat. La mort de les dones durant el part o poc després, era força freqüent. Per això, hi havia més viudos que vídues, al contrari del que passa ara.

Els de la Vall

La Vall està als peus de la serra de

la Brufaganya al cantó de la Llacuna. A la Vall hi havia dues masies: el mas Gomà i el mas Esplugues. Tot i que eren parròquia de Querol, les dues cases tenien molta vinculació amb St. Magí, i era aquí on tenien la sepultura de la família.

Els Gomár de la Vall:

A l'Anton Gomár i la Caterina, se'ls mor el setembre 1624, un minyó de 6 anys. El 1632, se'ls mor un altre fill: la Coloma de 15 anys.

El 1637, mor la Magdalena, també Gomár, i de la Vall,

El 1647, mor una altra Magdalena Gomár de la Vall, aquesta se'ns diu que és donzella. Potser és una altra filla de l'Anton i la Caterina, o potser una filla de la Magdalena citada més amunt.

I el 1652, mor l'Anton Gomár.

En 28 anys, cinc membres de la família Gomár de la Vall. Déu n'hi do.

El mas Esplugues de la Vall:

Al Francisco Esplugues i a l'Antònia Bufarull, se'ls moren tres nens d'albat:

El Narcís, el 1761, la Magda, d'1 mes i 13 dies, el 1764, i la Magina, d'11 mesos, el 1768.

Sous, rals i coques, per pagar els enterraments i les novenes.

En alguns enterraments se'ns diu el que es pagava, com ara el de la Maria Berenguer, el juliol del 1730, enterrada al pòrtic de l'església.

Aquests preus estaven establerts a St. Magí pels frares, i sempre s'anomenen "propines".

- Per anar un sacerdot a buscar i acompanyar el cadàver fins a l'església: 10 sous.

*Llibre de Obits, Testaments, y
Funerals de la Parrochia
del Glorios M^r St. Magi,
desdel' any del Sen.
yor 1603. en que
los P^r. Domini-
cos entiaxen
à regentar.*

*La
Prefaci.*

*En cumplimiento de las Obligaciones del Parracho, rela-
tivas als Obits, Testaments, y Funerals de sos Feliguesos,
se ha de tenir altre Llibre, en bona custodia, en que
vajan notats, clar, y distintament los dias dels Obits,
Testaments, y Funerals: sens permissa nou Matrimo-
ni, en algun Viudo, ans de cumplir aquestas obliga-
ciones dels funerals per son Consorte difunt. Los drets
que priso se lo Parracho, van expressats en los Capítols
preliminars següents. Y deu seix lo Parracho se cum-
plian exactament del modo, y forma, esta allí estab-
lext, per axi evitat moltras dissencions, qua salen
originarse en la Parrochia de no observarlos. Per*

- Per lo dret “*de cos*”: 12 rals.

- Per sortir els sacerdots “*a la porta del pati*” a rebre el cadàver, i cantar allí “*los responsoris y horas de la Creu*”, acompanyant-lo fins a l’església: 8 sous.

- Per vuit ciris que cremen entre l’altar i el túmul: 12 rals.

- Al pare Prior: 20 rals.

- A cada sacerdot: 10 rals.

- A cada frare llec: 5 rals.

- Per lo dinar dels quatre sacerdots al Convent: 16 sous.

Quan els difunts eren de St. Magí i econòmicament ho podien fer, oferien, acabat l’enterro, un dinar. També això estava regulat, i queda especificat en les primeres pàgines del llibre d’Òbits:

“quant los sacerdots i demés religiosos que han assistit a la funció, van a dinar a casa del difunt, al donar gràcies, se dona una candela encesa a quiscun dels sacerdots i demés que estan en la taula, y se canta lo Psalm ... ab altra oració ... i aleshores se reb la sobredita propina ...”.

Si no hi ha dinar a casa del difunt, quan acaba l’enterro, el prior es posa “*immediat a la porta principal de l’església, a la part d’afora, junt ab els demés sacerdots i religiosos que han assistit ... y eixint los del dol de l’església, se’ls fa besar la mà, dient: “Anima eius requiescat in pace. Amén”.* I aleshores és quan cada un dels sacerdots i religiosos rep la propina i les coques.

L’ermità de Nostra Sra. de la Salut, era l’encarregat d’anar amb la Creu a buscar el cadàver a la casa o masia, “*o al cap del terme*”, i rebia per aquesta feina,

5 sous.

I al cap de nou dies, feien la novena, que era un funeral. La gent ja deixava en el seu testament, diners pels enterraments i per les novenes.

A St. Magí, les novenes es pagaven una part en diners i una altra part en coques. Segurament els pagesos en aquells anys havien de tenir pocs diners en efectiu, i devia ser molt més fàcil fer les coques. Potser aquestes coques eren pans o panets en forma de coca.

En la novena de Magdalena Berenguer, el setembre de 1730, van fer una funció de “doble novena”:

- Als 11 sacerdots i als 4 frares llecs: 10 rals i dos coques a cada ú.

- Al convent pel dret de Novena: 18 coques!

- Pels 8 ciris, entre l’altar i el túmul: 12 rals.

- Pel Prior: 20 rals i 4 coques.

- A l’ermità de Nostra Sra. de la Salut: 2 coques i 10 sous, d’aquests: 5 “*per la funció present*”, i 5 “*per la propina que se li debia*”.

Com podem veure, un munt de coques!

2000 pobres al funeral de Rafel Llorach

Rafel Llorach va ser enterrat a St. Magí el 2 de novembre del 1744, a la seva pròpia sepultura que estava davant de la capella del Roser. El Rafel feia de veler a Barcelona. Els velers eren els artesans que es dedicaven als teixits dels vels i de les peces més delicades, fetes moltes d’elles amb fil de seda, les fabricaven i les venien. Sabem que el

Rafel devia fer diners a Barcelona, ja que l'11 de maig del 1745, va tenir lloc a St. Magí una "solemne funció de doble novena".

Hi assistiren vuit rectors, nou religiosos, sis frares llecs, l'ermità de N. Sra. de la Salut, un dels seus marmessors i "tota la parentela que tenia en est circumveïnat".

I si els parents eren de prop de St. Magí, perquè ell era de Montalegre, un poble molt petit al peu de la serra de la Brufaganya -entre el Montalegre actual i Viladerperdius- del qual tan sols en queden avui dia les restes de les seves antigues cases. (Molt a prop del Montalegre actual)

Aquell dia es van fer dos dinars, un a la "quadra dels barcelonins", i van assistir-hi 2000 pobres! L'altre, segurament al convent dels dominics, amb la presència dels religiosos i els parents del difunt Rafel.

Als pobres se'ls va donar blat de xexa, un blat de bona qualitat que es feia antigament. En el document consultat hi surt també la paraula mescladís, com si aquest blat es barrejés amb algun altre blat o producte. I se'ls va donar també dues "càrregues de vi". També hi havia un "crestat".

Els religiosos i familiars tingueren dos moltons per dinar. En les despeses consten també: arròs, ous, cansalada, oli, sal, sucre, clavells, canyella ...

D'on van sortir 2000 pobres?

Accidents fortuïts, o potser no

Francesc Inglés era un paraire d'Igualada, i va morir a St. Magí d'una

manera ben desgraciada i fortuïta. El dilluns de Pasqua de Resurrecció, celebraven a St. Magí la festa amb repics de campanes i amb trets a l'aire, com era costum. Entre aquestes "escopetades", n'hi hagué una que va tocar al Francesc. En Francesc morí el 28 de març, no sabem si va morir de seguida o va tardar uns dies. Va ser enterrat dins l'església.

(Si passés un accident d'aquests avui dia, segur que es tindria en compte si el tret hagués pogut ser intencionat o no. Potser algun enemic del Francesc va esperar justament aquest descontrol dels trets el dia de festa, per matar-lo. O potser és que amb tantes sèries policiaques que veiem avui dia, acabem veient possibles assassins per tot arreu).

El 1641, un soldat francès va ser ferit al peu d'una escopetada, i va morir, tenia 40 anys.

En Joan Font, va morir també d'una escopetada a St. Magí, el 1643. Era de St. Celoni, i un francès el va matar d'un tret per robar-lo.

Francesos a St. Magí

De 1604 a 1739:

1606: Joan "*de la Junque*", "*estranger i pastor*".

1608: Pere Destany, "*estranger*".

1611: Bertran Casanya, "*estranger*".

1613: Pere Bira, dallador del castell "*Bayach, situat en França*".

1616: Joan Bintet, alias Capot, francès.

1616: Francesc Duran: manyà del Regne de França.

1618: Joan Vergés, fadrí francès, del bisbat de Comenge, habitant en Pontons.

1619: Pere Bonsóm, francès.

1623: Joan Vinyals, pastor, francès.

1624: Joan Serra, francès.

1624: Joan Taliu, francès.

1646: Bertran Vaqueria, francès “qual visqué molts anys donat a esta casa”.

1649: Guillem Patiràs, francès.

1661: Joan Moràs, fadrí, francès, natural del comtat de Comenge, de 60 anys “*habitant en lo bosc del Pany*”.

(el bosc del Pany, és més enllà de la serra de la Brufaganya, direcció la Llacuna).

Moltes morts, molt dolor

Han estat nomenades tan sols algunes morts, alguns albats i la mort d'aquests francesos. Però a St. Magí hi consten, entre els que van morir, molta altra gent de St. Magí, dels seus entorns, d'altres indrets del país, i també alguns de fora de Catalunya. Tots s'enterraven a St. Magí.

Enterraments, morts, albats ... Molt

dolor en tantes i tantes famílies que veien com els seus s'anaven morint sense haver arribat ni a infants ni a joves. Cap consol per a ells, només resignació contra unes desgràcies que eren compartides perquè eren generals, tots sabien que cap família se n'escapava.

També hi havia els que emmalaltien a St. Magí venint de llocs llunyans, i acabaven morint sols, sense cap companyia, ni de familiars ni d'amics. Tan sols la terra, la terra de St. Magí, on havien vingut a buscar aigua o a pregar vora el sant, els acollia en la seva mort.

La mare terra, generadora de vida, protectora i acollidora, venerada des de temps immemorial, i tan maltractada en els nostres dies, és la que ens acaba acollint, en el seu si, a tots nosaltres.